

Nr 223.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till nybyggnad för gymnastiska centralinstitutet; given Stockholms slott den 25 april 1941.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Gösta Bagge.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 april 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med cheferna för försvars- och kommunikationsdepartementen anmäler chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Bagge här efter fråga om anslag till nybyggnad för gymnastiska centralinstitutet samt anför härom följande:

I 1941 års statsverksproposition (kapitalbudgeten, bilaga 4, punkten 4) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, till nybyggnad för gymnastiska centralinstitutet för budgetåret 1941/42 beräkna ett reservationsanslag av 600,000 kronor.

Jag tillåter mig ånyo anmäla denna anslagsfråga.

1. Frågans tidigare behandling.

Frågan om beredande av ändamålsenliga lokaler åt gymnastiska centralinstitutet har länge varit under utredning. Institutets nuvarande byggnader äro belägna i Stockholm på en delvis kronan, delvis Stockholms stad tillhörig tomt av omkring 3,500 kvadratmeter inom kvarteret Fyrmör-saren i hörnet av Hamngatan och Beridarebangatan. De staden tillhöriga tomtdelarna omfatta 1,250 kvadratmeter och äro upplåtna till kronan sedan 1600-talet mot tomtöre. Byggnaderna stamma dels från den tid, då på tomten funnits ett kanongjuteri, dels från senare tidpunkter, senast år 1896. Mot slutet av 1800-talet blev fastigheten av olika orsaker mindre lämplig för institutet. Sålunda visade sig utrymmet alltmer otillräckligt, och med idrottens upptagande bland institutets arbetsuppgifter uppstod krav på öppna platser för idrottsövningar. Med anledning härav fram-lades flera förslag till lösande av institutets lokalfråga men frågan fick vila, bland annat i avvaktan på institutets omorganisation.

Sedan statsmakterna år 1934 beslutat omorganisation av gymnastiska centralinstitutet, innebärande bland annat, att undervisningen i sjukgym-nastik skildes från friskgymnastiken och förlades till serafimerlasarettet, upptogs byggnadsfrågan ånyo till behandling. Den alltmer utökade idrotts-undervisningen krävde i stigande grad friluftsutrymme, och de nuvarande lokalerna ansågos så föråldrade, att de icke motsvarade ens anspråklösa krav med hänsyn till undervisning och hygien. Härtill kom, att krav fram-ställts från vissa håll på sådana delar av tomten, att förflyttning av insti-tutet även av denna anledning erfordrades. Sålunda önskade telegrafver-ket för sin räkning övertaga delar av tomten, och förestående gatuleg-lingar i nedre Norrmalm skulle medföra ianspråktagande av annan del av densamma.

2. 1938 års riksdagsbeslut om allmän arkitekttävling rörande nybyggnad för gymnastiska centralinstitutet.

För budgetåret 1937/38 anvisades ett anslag av 5,000 kronor till utred-ning angående nybyggnad för institutet. Med anlitande av medel ur an-slaget företogo ordföranden i institutets direktion, numera professorn E. Abramson, institutets föreståndare, översten A. Johnsson och dåvarande byggnadsrådet, numera professorn P. Hedqvist en studieresa till utlandet, varefter de upprättade ett lokalprogram, vilket godkändes av direktionen och lades till grund för ärendets fortsatta behandling. I skrivelse den 8 februari 1938 framlade *byggnadsstyrelsen* utredning och förslag i ärendet, utmynnande i hemställan om anvisande av medel till en allmän arkitekt-tävling rörande nybyggnad för institutet. Framställningen föranledde efter remissbehandling förslag i ämnet till 1938 års riksdag (propositionen 1938:

229 och riksdagens skrivelse nr 224). Rörande frågans behandling vid detta tillfälle må framhållas följande:

Byggnadsstyrelsen framlade fem alternativa förslag till p l a t s f ö r a n l ä g g n i n g e n. Styrelsen erinrade, att 1925 års byggnadssakkunniga föreslagit, att institutet skulle förläggas till höjddatån norr om Stadion mellan denna anläggning och Östermalms idrottsplats. Denna plats ansåge byggnadsstyrelsen dock icke längre kunna komma i fråga, då den icke kunde rymma en anläggning av den storlek, som numera krävdes för institutet. De ifrågasatta fem förläggningsplatserna voro följande:

Alternativ A: 1: ett av arméstabens stall m. m. disponerat område mellan Sturevägen (numera Lidingövägen), Valhallavägen och Svea artilleriregementes kasernområde.

Alternativ A: 2: samma plats, kombinerad med höjddatån norr om Stadion.

Alternativ A: 3: ett område nordost om Östermalms idrottsplats mitt emot Livregementets till häst kaserner och gränsande till Östermalms idrottsplats och Sturevägen.

Alternativ B: ett område på kronoegendomen Johanneshov i Brännkyrka församling, beläget strax söder om Skanstull och inrymmande bland annat Johanneshovs idrottsplats.

Alternativ C: ett område på Örs gård inom Järvafältets sydostligaste del strax väster om Råstasjön.

Av dessa alternativ hade *chefen för armén* avstyrkt A: 1, A: 2 och A: 3, enär områdena vore erforderliga för militära ändamål, och under vissa villkor tillstyrkt alternativ C. *Riksmarskalksämberet* hade avstyrkt alternativ A: 3, bland annat med hänsyn till gällande upplåtelse. Av områdets omkring 18 har vore nämligen omkring 12 upplåtna till militärt övningsfält och återstoden upplåten till Stockholms fältrittklubb jämlikt kontrakt av den 1 oktober 1929, vilket gällde tills vidare med ett års uppsägning. *Djurgårdskommissionen* hade intet haft att erinra mot alternativ B. *Institutets direktion* hade ansett alternativ A: 3 avgjort lämpligast och i andra hand förordat alternativ C. Direktionen uppskattade storleken av det erforderliga området till omkring 100,000 kvadratmeter och kunde därför icke godtaga alternativen A: 1 och A: 2, som omfattade mindre än 50,000 kvadratmeter. Av de återstående alternativen borde A: 3 och C av angivna skäl komma i fråga framför B. Direktionen förordade slutligen alternativ A: 3 framför alternativ C särskilt med hänsyn till den närmare tillgången till för undervisningen nödvändiga och lämpliga skolor.

Byggnadsstyrelsen fann i likhet med direktionen alternativ A: 3 vara den lämpligaste förläggningsplatsen och alternativ C böra därefter komma i fråga.

En detaljerad granskning av de olika platsernas företräden och nackdelar verkställdes också av *lärarkollegiet* vid gymnastiska centralinstitutet, som förordade alternativen A med någon övervikt för A: 1.

Enligt det upprättade lokalprogrammet skulle b y g g n a d e r n a omfatta:

en administrationsbyggnad, innehållande lokaler för föreståndare och kansli, en större och tre mindre föreläsningssalar, en avdelning för fysiologi och anatomi med laboratorier och föreläsningssal, bibliotek, museilokaler, elevmäss, mottagningsrum för läkare, bostäder m. m.;

tre byggnader för gymnastik, varav två skulle innehålla vardera två mindre gymnastiksalor med tillhörande omklädningsrum och duschrum, avsedda dels för institutets egna elever och dels för skolbarn och allmänhet, och den tredje en större gymnastiksal, avsedd för större uppvisningar, tennispel och inomhuslekar, jämte omklädningsrum för skolbarn och allmänhet ävensom en fäktnings- och en brottningsal;

simhall med tillhörande omklädningsrum för elever, skolbarn och allmänhet;

idrottshall för utövande av idrott under den kalla årstiden;

lek- och träningsfält i det fria ävensom tennisplaner; samt

en idrottsplats av ungefärligen Stadionplanens storlek.

En anläggning med de angivna utrymmena beräknades av byggnadsstyrelsen medföra följande kostnader:

Administrationsbyggnaden	kronor 1,050,000	
4 gymnastiksalor (2 flyglar)	» 675,000	
Brottnings-, folkdans- och fäktlokaler	» 325,000	
Förbindelseleder	» 125,000	
Bostäder för vaktmästare och maskinist	» 50,000	
Värmecentral	» 100,000	
Yttre ledningsarbeten	» 50,000	
Tränings-, lek- och tennisplaner	» 175,000	
Vägar, planeringar och stängsel	» 75,000	kronor 2,625,000
Bad- och simhall	» 700,000	
Idrottshall	» 600,000	
Yttre ledningsarbeten	» 25,000	
Vägar och planeringar	» 50,000	» 1,375,000
		<u>Summa kronor 4,000,000.</u>

Denna kostnadssumma avsåg institutets förläggning till området nordost om Östermalms idrottsplats (alternativ A: 3) och förutsatte, att den större gymnastiksalen och idrottsplatsen ställdes på framtiden. Till det angivna beloppet borde läggas förslagsvis 70,000 kronor för konstnärlig utsmyckning. Byggnadsstyrelsen erinrade, att institutets nuvarande fastighet vore i statens allmänna fastighetsfond upptagen till ett sammanlagt värde av 2,000,000 kronor.

Med hänsyn till anläggningens art och storlek förordade byggnadsstyrelsen en allmän arkitekttävling rörande nybyggnaden, för vilket ändamål ett anslag av 40,000 kronor borde anvisas.

I propositionen 1938: 229 hemställde Kungl. Maj:t om anvisande av ett anslag av 35,000 kronor för allmän arkitekttävling rörande nybyggnaden. Föredragande departementschefen erinrade, att anskaffande av bättre lokaler åt institutet länge varit ett trängande önskemål, och framhöll önsk-

vårdheten av att frågan bringades till ett snabbt avgörande. Särskilt betonades, att de nuvarande byggnaderna icke vore rustade för den utbildning i lek och idrott, som efter 1934 års omorganisation av institutet borde intaga en framträdande plats i den vid institutet meddelade undervisningen.

Beträffande byggnadsprogrammet uttalade departementschefen, att det visserligen förefölle, som om byggnadsprogrammet — under intryck från länder, där kraven på standarden hos anläggningar av denna art på grund av särskilda omständigheter drivits i höjden — erhållit ganska betydande mått. Möjligheterna att vidtaga inskränkningar i avseende å anläggningens omfattning och beskaffenhet, utan eftersättande av dess ändamålsenlighet, borde därför under frågans fortsatta behandling icke lämnas obeaktade. Arkitekttävlingen borde emellertid grundas på den av byggnadsstyrelsen föreslagna byggnadsplanen.

Bedömandet av frågan om byggnadernas förläggning beredde, fortsatte departementschefen, betydande svårigheter.

Institutet, vars främsta uppgift vore att utbilda gymnastik- och idrottslärare för våra skolor, borde erhålla en sådan förläggning, att övningsskolavdelningar av tillfredsställande kvalitet i fråga om såväl lokaler som utrustning och lärarkrafter bekvämt stode till förfogande. Vidare borde institutet för utbildningen i lek och idrott ha tillgång till för detta ändamål lämpade övningsplatser. Det vore också av vikt, att institutet förlades så, att högskolan kunde bedriva sin verksamhet i kontakt med den frivilliga verksamheten för fysisk fostran i vårt land. Detta vore betydelsefullt bland annat med tanke på professuren i rörelsefysiologi, som under sådana förhållanden kunde få god tillgång till material för forskning i fråga om kroppsövningarnas fysiologi och hygien. Som en huvudsynpunkt vid bedömandet av frågan om institutets förläggning framstode också, att kostnaderna nedbringades så långt detta låte sig göra, utan att institutets värde som centralanstalt för utbildning i gymnastik och idrott förminskades. Utginge man från att nybyggnadsföretaget måste medföra nyanläggning av idrotts- och övningsplatser, sprunge kostnaderna i höjden. Kunde däremot för institutets räkning utnyttjas redan befintliga idrottsanläggningar, vore det möjligt att föra byggnadsfrågan i hamn för väsentligt lägre kostnader. Det syntes även önskvärt, att anstalten förlades till huvudstaden.

Ur alla dessa synpunkter skulle, yttrade departementschefen vidare, en tillfredsställande förläggning erhållas genom bifall till alternativ A: 3. Läroanstalter av olika slag skulle finnas lätt tillgängliga, och i närheten låge två stora idrottsanläggningar, Östermalms idrottsplats och Stadion. Området i fråga vore beläget ej långt från lämplig övningsterräng, och dess allmänna karaktär passade väl för institutets ändamål. Med hänsyn till militära ändamål, för vilka området förklarats behövt, hade det emellertid ansetts icke låta sig göra att reservera området för institutet. På grund därav kunde arkitekttävlingen icke inriktas på en förläggning av institutet till detta område.

Efter en närmare granskning av de övriga alternativen förklarade departementschefen sig icke kunna tillstyrka något av de fem alternativa förslagen. I stället föreslog han, att för ändamålet skulle tagas i anspråk *höjdplatån närmast nordost om Stadion* mellan denna anläggning och Östermalms idrottsplats samt allmänna barnbördshuset. Detta område hade reserverats för ändamålet och institutets förläggande dit innebure alltså ett fullföljande av en redan uppgjord plan. Platsen uppfyllde alla de förutsättningar, som borde gälla i fråga om institutets förläggning. Då man ansett området icke bereda tillräckligt utrymme för institutets räkning, hade man förbisett, att institutet på båda sidor komme att omgivas av förstklassiga idrottsanläggningar, av vilka institutet kunde få begagna sig för sin verksamhet.

Riksdagen (skrivelse nr 224) beviljade det äskade anslaget till arkitekttävling. Riksdagen hade kommit till den uppfattningen, att den av departementschefen förordade förläggningen erbjöde en lämplig lösning av institutets byggnadsfråga. Ej heller i övrigt hade riksdagen något att erinra mot vad av departementschefen föreslagits.

3. Arkitekttävlingens resultat.

Genom beslut den 28 oktober 1938 anbefalldes Kungl. Maj:t byggnadsstyrelsen att anordna en allmän pristävling för svenska arkitekter i fråga om förslagsritningar till nybyggnaderna. Tävlingsförslagen skulle bedömas av en särskild prisnämnd, som enligt Kungl. Maj:ts beslut den 25 november 1938 skulle bestå av åtta av chefen för ecklesiastikdepartementet utsedda ledamöter. Till ledamöter i prisnämnden ha utsetts professorn Abramson, professorn vid tekniska högskolan E. G. Asplund, arkitekten W. B. Gahn, professorn Hedqvist, översten Johnsson, generaldirektören och chefen för byggnadsstyrelsen H. V. Leo, numera generaldirektören N. T. Löwbeer samt byggnadsrådet S. G. Markelius. Åt Leo uppdrogs att tillika vara nämndens ordförande. Sedan Hedqvist anhållit om befrielse från uppdraget, har departementschefen till ledamot i prisnämnden i Hedqvists ställe utsett professorn vid danska konstakademien, arkitekten K. O. Fisker i Köpenhamn.

I skrivelse den 3 januari 1940 har byggnadsstyrelsen meddelat, att före utgången av tävlingstiden till byggnadsstyrelsen inkommit 26 tävlingsförslag, vilka överlämnats till prisnämnden, som i utlåtande den 24 november 1939 närmare redogjort för resultatet av tävlingen.

Enligt utlåtandet hade *prisenämnden* funnit, att tre av de inlämnade förslagen icke fyllde de i programmet uppställda fordringarna och därför måst uteslutas från bedömande. Av de återstående 23 förslagen hade nämnden funnit två vara så förtjänstfulla, att de borde belönas med pris. Övriga förslag hade nämnden visserligen funnit i många fall utmärka sig för fram-

stående förtjänster men också vara behäftade med sådana fel, att nämnden icke ansett sig böra utdela något tredje pris. Sedan nämnden med första pris å 7,000 kronor belönat förslaget »Joar Blå» och med andra pris å 6,000 kronor förslaget »Udda-Jämt», hade återstoden av det belopp å 22,000 kronor, som ställts till nämndens förfogande, använts för att inköpa fem förslag, vilka befunnits äga stora förtjänster och verksamt bidragit till byggnadsfrågans belysande.

Byggnadsstyrelsen har för egen del anfört:

Båda de prisbelönta förslagen vore mycket förtjänstfulla och ådagalade, att nybyggnad för gymnastiska centralinstitutet låte sig genomföra på den avsedda byggnadsplatsen. Dennas begränsade omfattning och starka nivå-skillnader hade visserligen medfört stora svårigheter för anläggningens utformande, och några avsevärda utvecklingsmöjligheter utan att markområden, tillhörande Östermalms idrottsplats eller allmänna barnbördshuset, toges i anspråk, förefunnos icke. Institutets nu föreliggande utrymmesbehov kunde emellertid på ett tillfredsställande sätt tillgodoses inom nu avsedda område.

Byggnadsstyrelsen ansåge, att det med första pris belönade förslaget, med motto »Joar Blå» och upprättat av arkitekterna G. Wejke och Kjell Ödeen, bäst lämpade sig att läggas till grund för byggnadsförslaget.

Av ritningarna till förslaget framginge, att byggnaderna förlagts uppe på bergsryggen i tomtens norra del. Detta medförde, att en rymlig, vindskyddad och mot soligt väderstreck öppen friluftsplän erhöles för utomhusövningar. Anläggningens huvudentré skulle enligt förslaget läggas mot Sturegatan, vilket syntes vara det naturligaste och lämpligaste. Den fysiologiska institutionen hade förslagsställarna förlagt invid entrén och nordväst därom, något tillbakaskjuten, den stora gymnastikhallen. På bergsryggen hade huvuddelen av anläggningen utformats såsom en rad med täckta förbindelser förenade byggnader. Längst mot öster och alltså närmast entrén låge huvudbyggnaden, som inrymde administrationslokaler, lärarrum, bibliotek och museilokaler, de senare huvudsakligen förlagda till en utbyggnad mot norr. Väster om huvudbyggnaden låge i linje mot väster två byggnader, innehållande elevernas gymnastiksalar jämte omklädningsrum för elever och skolbarn. Längst i väster låge badavdelningen i en särskild byggnad, som dock stode i inomhusförbindelse med anläggningen i övrigt. Bakom gymnastiksalsbyggnaden på slutningen mot Planterhagsvägen låge två byggnader, den ena innehållande sal för folkdanser samt elevernas mässlokaler och den andra inrymmande fäktosaler. Idrottshallen vore enligt detta förslag placerad på Östermalms idrottsplats och stode genom viadukt över Planterhagsvägen i förbindelse med anläggningens övriga byggnader.

Mot den sålunda föreslagna anläggningen kunde, såsom ock framginge av prisnämndens utlåtande, en del detaljanmärkingar framställas, men dessa hade icke syntes byggnadsstyrelsen vara av den betydelse, att styrelsen funnit det påkallat att föranstalta någon överarbetning av förslaget på frågans nuvarande ståndpunkt, utan hade styrelsen för avsikt att, därest förslaget komme till utförande, tillse, att de anmärkta bristerna beaktades vid utarbetandet av de slutliga ritningarna.

Prisnämnden hade i utlåtandet framhållit, att i tävlingsprogrammet angivits, att sammanlagda kostnaden för den färdiga anläggningen icke borde överskrida 4,800,000 kronor, samt att vissa beräkningsgrunder för kostnadernas bedömning i programmet angivits. På grund av de prisstegringar, som inträffat sedan programmet avfattats, vore de i detsamma angivna åpriserna numera icke tillräckliga, men nämnden hade saknat anledning att ingå på frågan om hur stor denna prisstegring skulle anses vara. Nämnden funne det uppenbart, att en undersökning, huruvida förslagen hölle sig inom den angivna kostnadsramen, måste utgå från det prisläge, som rätt då denna kostnadsram fixerats, och de å-priser, som lämnats de tävlande till efter rättelse. Enligt en efter denna grund verkställd kostnadsberäkning skulle kostnaderna för de prisbelönade, respektive inköpta förslagen uppgå till följande belopp:

Förslaget med motto »Hösthorn»	kronor	4,510,000
» » » »Apollo i björkhage»	»	5,030,000
» » » »Vinterträdgård»	»	4,950,000
» » » »Centralisation-Decentralisation»	»	3,990,000
» » » »Fu-ling»	»	5,620,000
» » » »Joar Blå»	»	4,500,000 ¹
» » » »Udda-Jämt»	»	4,430,000

Häraf framginge, yttrar byggnadsstyrelsen, att det med första pris belönade förslaget väl hölle sig inom den angivna kostnadsramen och att endast ett av de inköpta förslagen, »Centralisation-Decentralisation», skulle bli nämnvärt billigare att genomföra.

Sistnämnda förslag skulle enligt beräkningarna betinga en 510,000 kronor lägre byggnadskostnad än det med första pris belönade. Byggnadsstyrelsen biträdde emellertid prisnämndens uppfattning, att mot förslagets utformning på vissa avgörande punkter bestämda erinringar kunde göras, såsom beträffande mässbyggnadens placering, den olämpliga utformningen av högtidssalen, gymnastiksalarnas otillfredsställande förbindelse med lekplanerna samt en del administrationslokalers läge mot taket över folkdanssalen. Förslaget vore väsentligen underlägset de båda prisbelönade förslagen och skulle icke kunna läggas till grund för byggnadsföretaget utan en ingående omarbetning, därvid icke torde kunna undvikas att ett avhjälpande av de ovan påtalade bristerna hos förslaget komme att medföra en ökning av byggnadskostnaderna.

I anslutning till vad sålunda anförts förordade byggnadsstyrelsen, att det med första pris belönade och med »Joar Blå» betecknade tävlingsförslaget lades till grund för uppförande av nybyggnader för institutet.

¹ Av handlingarna i ärendet framgår, att kostnaderna på grundval av i januari 1941 rådande priser beräknats till 5,200,000 kronor.

Enligt handlingarna i ärendet ha kostnadsberäkningarna till tävlingsförslaget »Joar Blå» specificerats sålunda:

Entrébyggnad och hörsalar	kronor	1,074,000
Gymnastikbyggnader	»	817,000
Simanläggning	»	594,000
Pannskorsten	»	8,000
Elevmäss och folkdanssal	»	185,000
Idrottshall	»	747,000
Fysiologisk institution	»	318,000
Bostad för vaktmästare och maskinist	»	38,000
Uppvisningshall	»	390,000
Fäkt- och brottningshallar	»	159,000
Bostad för portvakt	»	20,000
Planeringsarbeten	»	150,000

Summa kronor 4,500,000.

Direktionen över gymnastiska centralinstitutet har i utlåtande den 15 februari 1940 meddelat, att institutets lärarkollegium förklarat sig intet ha att erinra mot vad byggnadsstyrelsen förordat, samt för egen del anslutit sig till byggnadsstyrelsens förslag. Direktionen ville understryka nödvändigheten av att nybygget snarast möjligt komme till stånd, enär nuvarande lokaler icke medgåve en tillfredsställande undervisning.

För bedömande av frågan om och i vad mån de årliga kostnaderna för institutet ökades vid lösning av institutets lokalfråga i enlighet med föreliggande förslag hade direktionen låtit inhämta vissa uppgifter, dels från byggnadsstyrelsen angående väntade kostnader för bränsle, lyse, vatten och städning, dels ock från vissa läroanstalter med liknande lokalutrymmen beträffande deras verkliga utgifter för motsvarande ändamål. Beträffande detaljerna i denna utredning torde få hänvisas till handlingarna i ärendet. I nedanstående uppställning lämnas en sammanfattning av de genom nyanläggningen uppkommande merkostnaderna jämte beräkning av ökade uppbördsmedel.

Utgiftsposter och befattningar	Nuvarande kostnader	Kostnader efter nybyggnad	Ökade kostnader
Värme	5,700	60,000	54,300
Vatten	1,000	4,000	3,000
Lyse	2,300	9,000	6,700
Städning	3,000	45,000	42,000
Baderska	—	3,000	3,000
Kontorsbiträde	—	3,700	3,700
		Summa kronor	112,700

Minskning av nuvarande utgifter.

Hyra för simbad	1,500 kronor
» » idrottsplats	300 »
	Summa 1,800 kronor

Beräknad årlig ökning av uppbördsmedel.

Hysesinkomster av stora gymnastiksalen	7,000 kronor
» » idrottshallen	20,000 »
» » stora simhallen	12,000 »
	Summa 39,000 kronor

De årliga kostnaderna för institutet skulle således ökas med (112,700 — 1,800 — 39,000 =) 71,900 kronor.

Statskontoret har framhållit, att, då det sedan länge varit ett trängande önskemål att bereda ändamålsenliga lokaler åt centralinstitutet, det ur denna synpunkt intet i och för sig vore att erinra mot att en nybyggnad komme till stånd.

Emellertid hade en väsentlig ändring inträtt i det statsfinansiella läget. Det funnes anledning antaga, att, om byggnadsföretaget planlagts under nu rådande förhållanden, i högre grad än som syntes vara fallet i det föreliggande förslaget en begränsning skulle ha skett till det strängt nödvändiga och anläggningen sålunda givits en mindre spatiös planläggning med anlitande av ett mindre extensivt byggnadssätt. En revision av byggnadsprogrammet syntes därför under nuvarande förhållanden vara att förorda.

Statskontoret ansåge en dylik revision vara så mycket starkare motiverad, som det nu föreliggande förslaget skulle medföra en mycket betydande stegring av de årliga driftkostnaderna för institutet. Nu anförda omständigheter vore ägnade att ingiva de allvarligaste betänkligheter mot ett realiserande av det föreliggande förslaget i nuvarande läge. Statskontoret förordade alltså, att frågan gjordes till föremål för förnyade överväganden i syfte att inskränka de omedelbara åtgärderna till det oundgängligen nödvändiga och med beaktande jämväl av kravet på driftkostnadernas skäligen begränsning.

4. Byggnadsstyrelsens omarbetade förslag.

Genom remiss den 5 mars 1940 anbefalldes byggnadsstyrelsen att i samråd med direktionen över gymnastiska centralinstitutet inkomma med förslag till den begränsning i programmet för nybyggnad för institutet, som kunde befinnas påkallad i anledning av vad statskontoret yttrat.

Direktionen anförde i anledning av nämnda remiss i skrivelse den 22 augusti 1940 till byggnadsstyrelsen:

Gentemot statskontorets yttrande, att nybyggnadsförslaget givits en mera spatiös planläggning än den strängt nödvändiga samt att en begränsning av densamma skulle ha skett, om den ägt rum under nu rådande förhållanden, kunde framhållas, att det föreliggande nybyggnadsprogrammet långt ifrån att tillfredsställa fackmännens ursprungliga önskemål utgjorde resultatet av efter hand skedda nedprutningar. Ytterligare inskränkningar

i programmet kunde icke ske utan att menligt inverka på utbildningen. Om sådana det oaktat vore oundgängligen nödvändiga, för att nybyggnadsförslaget under nu rådande förhållanden skulle kunna vinna riksdagens bifall, borde dessa inskränkningar vara av sådan art, att anläggningen framdeles kunde fullständigas. En minskning av de föreslagna byggnadernas storlek borde sålunda icke ske, utan i stället uppskov med viss eller vissa byggnader äga rum.

Vid övervägande av vilken del av byggnadsprogrammet, som kunde anstå till en senare etapp, hade direktionen funnit, att detta kunde ske med uppvisningshallen, simhallen och fäkthallen. I fråga om andra lokalutrymmen kunde direktionen ej tillstyrka uppskov. Ehuru uppskjutandet av badanläggningen (594,000 kronor) skulle innebära en avsevärd försämring av de planerade utbildningsmöjligheterna vid institutet, hade direktionen på grund av rådande förhållanden dock ansett sig kunna gå med därpå, på grund av att vissa badinrättningar i Stockholm nödtorftigt kunde tillgodose utbildningsbehovet. Uppskjutandet av uppvisningshallen (390,000 kronor) medförde kännbara olägenheter i det avseendet, att elevernas möjligheter att vinna erfarenheter i ledning av större gymnastiktrupper avsevärt försämrades. Även ett uppskov med byggandet av fäkthallen (159,000 kronor) innebure en kännbar olägenhet, på grund av att gymnastiklokalerna under sådana förhållanden måste tagas i anspråk för fäktutbildningen. Byggnadskostnaderna för den första byggnadsetappen skulle i enlighet härmed minskas med $(594,000 + 390,000 + 159,000 =) 1,143,000$ kronor. Därjämte torde avsevärda minskningar i driftkostnaderna särskilt på posterna bränsle, vatten och städning härigenom uppkomma.

Direktionen ville med styrka framhålla, att ständigt ökade olägenheter med hänsyn till undervisningen skulle uppkomma genom varje dröjsmål med anskaffandet av nya lokaler och att en tillfredsställande undervisning numera icke kunde äga rum i institutets otidsenliga lokaler. Direktionen hemställde därför, att medel för påbörjande av nybyggnaden måtte äskas för nästkommande budgetår.

Byggnadsstyrelsen yttrade för egen del i skrivelse den 28 januari 1941:

På grund av vad från direktionens sida sålunda anförts och med hänsyn till de numera av statsfinansiella skäl skärpta kraven på begränsning av anläggningskostnaderna för offentliga byggnader hade byggnadsstyrelsen underkastat det uppgjorda förslaget en förnyad granskning i syfte att såvitt möjligt ytterligare begränsa och förenkla anläggningen utan att därigenom minska ändamålsenligheten i avseende å dess mest angelägna uppgifter. Styrelsen hade därvid utgått ifrån, att det ekonomiska läget även påkallade sådan begränsning av kostnaderna, som låge i ett uppskjutande tills vidare av sådana delar av anläggningen, som väl kunde anses erforderliga eller önskvärda redan nu men som dock icke vore oundgängligen nödvändiga under de närmaste åren för undervisningens bedrivande. Tydligt vore emellertid, att bestämda olägenheter ur institutets synpunkt vore förenade med dylika beskäringar av det redan förut beskurna lokalprogrammet. Skulle därför läget på arbetsmarknaden komma att medföra igångsättandet av statliga byggnadsföretag huvudsakligen i syfte att lindra en uppkommen arbetslöshet, syntes vissa av de arbeten, som här nedan föresloges tills vidare skola anstå, böra igångsättas i samband med anläggningens uppförande i övrigt.

Vid den av byggnadsstyrelsen sålunda verkställda granskningen hade befunnits, att *uppvisningshallen* med biutrymmen kunde, såsom direktionen anført, tills vidare utgå, något som jämväl förutsatts i det ursprungliga programmet.

Ehuru gymnastiksalarnas mått och antal i huvudsak torde böra bibehållas oförändrade, syntes *gymnastikbyggnadernas* omfattning kunna minskas. Därest endast ett omklädningsrum för varje årskurs manliga och kvinnliga elever anordnades, tillhopa alltså sex omklädningsrum, skulle två av de planerade omklädningsrummen för elever kunna utgå. Vidare kunde starkt ifrågasättas, om anordningen för mottagande av skolbarn i gymnastiksalarna vore nödvändig, då det ur flera synpunkter torde vara lämpligare, att eleverna vid gymnastiska centralinstitutet besökte skolorna för att där leda gymnastiklektioner med skolbarn. Byggnadsstyrelsen hade därför funnit, att ett av de för skolbarn och allmänhet avsedda biutrymmena vid varje gymnastiksal, eller tillhopa fyra omklädningsrum, kunde uteslutas. Vissa andra av gymnastiksalarnas biutrymmen hade dessutom kunnat minskas.

Vid omarbetningen av ritningsförslaget hade *brottningsalen* förlagts utanför gymnastikbyggnaderna. Byggnadsstyrelsen ansåge emellertid, att denna byggnad borde kunna anstå till en senare byggnadsetapp och att, därest undervisning i brottning ansåges oundgängligen erforderlig, denna skulle kunna tills vidare meddelas i någon av gymnastiksalarna.

Vidare kunde *fäktsalen*, såsom direktionen medgivit, tills vidare utgå ur byggnadsprogrammet.

Även *idrottshallen* skulle möjligen kunna uppskjutas till en senare tidpunkt, men då behovet av utbildade lärare i allmän idrott vore allmänt vitsordat och kännbar brist på inomhuslokaler för detta ändamål föreläge, hade byggnadsstyrelsen icke för sin del velat föreslå uppskjutandet av denna byggnad.

Beträffande *simhallen* hade direktionen i skrivelse den 22 augusti 1940 förklarat, att denna skulle kunna anstå till en senare utbyggnadsetapp. Direktionen hade emellertid sedermera med skrivelse den 16 januari 1941 till byggnadsstyrelsen överlämnat en utredning rörande årliga omkostnaderna för simbadet, varav inhämtades, att driftkostnaderna kunde förväntas bliva åtminstone täckta av de inkomster, som beräknades inflyta genom att badet i viss utsträckning hålles öppet för allmänheten mot avgift. I anledning härav hade direktionen, med understrykande av sin tidigare uttalade mening, att uppskjutandet av simbadet skulle innebära en avsevärd försämring av de planerade utbildningsmöjligheterna vid institutet, hemställt, att simbadet måtte upptagas i den första byggnadsetappen. Då jämväl byggnadsstyrelsen funne det välbetänkt, att institutet redan från början bereddes tillgång till en simbadsanläggning och det dessutom ur såväl byggnadsteknisk som byggnadsekonomisk synpunkt vore önskvärt, att på en gång utfördes hela den byggnad, som avsåges inrymma institutets värmecentral och simbadet, ville styrelsen för sin del icke påyrka, att simhallen uppskötes till en senare byggnadsetapp.

Vad beträffade *administrationslokalerna*, torde de för föreståndaren och övriga tjänstemän avsedda lokalerna kunna i viss utsträckning minskas. Sektionsrummet kunde sålunda betecknas såsom ett visserligen önskvärt men icke helt nödvändigt utrymme. För institutsstyrelsens sammanträden

torde kollegierummet kunna användas. Sessionsrummet borde därför kunna utgå och kollegierummets storlek något begränsas.

Biblioteksavdelningens bokmagasin torde kunna väsentligen reduceras.

De *museala samlingarna* skulle enligt programmet disponera omkring 640 kvadratmeter samt därutöver visst källarutrymme. Så stor yta torde dock för närvarande icke vara behöflig. Därest utrymmet för samlingarna så planlades och placerades, att möjligheter för tillbyggnad funnes, syntes omkring 400 kvadratmeter vara tillfyllest.

De tre *hörsalarna* vore direkt avsedda för undervisningen och kunde ej minskas. *Samlingssalen* syntes däremot icke vara av behovet oundgängligen påfordrad, i all synnerhet som institutet komme att förfoga över andra lokaler, som medgåve, att hela elevkåren och även viss allmänhet där kunde samlas. Särskilt lämplig för sådan användning synes lek- och folkdanssonsalen kunna bliva. Detta rum skulle enligt förslaget vara 250 kvadratmeter och komme alltså att rymma ett betydande antal personer. Dess placering i samband med elevmässarna och där befintliga möjligheter till matlagning i viss utsträckning gjorde även rummet mer lämpligt att använda vid fester och dylikt. Skulle danssalens golv anses ömtåligt, torde det icke vara förbundet med större svårigheter eller kostnader att anskaffa lämpliga skyddsmattor. Måhända borde ett biografapparaturrum anordnas vid dansalen. Samlingssalen med tillhörande biutrymmen borde därför kunna utgå.

I administrationsbyggnaden kunde lämpligen bostad för portvakt eller vaktmästare inredas och den ursprungligen föreslagna *portvaksbyggnaden* i besparingssyfte uteslutas.

Byggnadsstyrelsen hade icke kunnat undgå att finna det tveksamt, huruvida den planerade byggnaden för *fysiologiska institutionen* icke skulle kunna uppskjutas till en senare byggnadsetapp. Då statens institut för folkhälsan numera vore i det närmaste färdigställt samt fysiologisk institution förefunnes inom karolinska institutet, hade styrelsen ifrågasatt, om icke undervisning och forskning inom gymnastiska centralinstitutet skulle kunna tills vidare upprätthållas med anlåtande av de nämnda institutionernas lokaltillgångar. Direktionen över gymnastiska centralinstitutet hade emellertid på det bestämdaste motsatt sig ett uppskjutande av denna byggnads utförande. Därest byggnaden skulle medtagas i första byggnadsetappen, borde den enligt byggnadsstyrelsens mening i varje fall kunna högst väsentligt beskäras. En institutionsbyggnad av den planerade omfattningen borde kunna tills vidare tillgodose den fysiologiska undervisningens och forskningens oundgängliga lokalbehov, medan undervisningen i anatomi och psykologi kunde hänvisas till de i huvudbyggnaden förefintliga hörsalarna.

Förutom ovan anförda minskningar av anläggningen hade byggnadsstyrelsen även i andra avseenden, såsom beträffande konstruktioner, utrymmen, ledningar och material, funnit vissa besparingar möjliga att genomföra.

Kostnaderna för det förninskade och förenklade förslaget hade inom byggnadsstyrelsen beräknats sålunda:

Huvudbyggnad, inrymmande kansli, hörsalar, bibliotek och samlingar m. m.	kronor	445,500
Gymnastikbyggnad för manliga elever	»	418,700
» » kvinnliga elever	»	408,700
Simhall	»	460,000
Elevmässbyggnad	»	292,500
Idrottshall	»	570,000
Fysiologisk institution	»	235,900
Maskinistbostad	»	18,000
Yttre arbeten	»	400,000
Administration, ritningar, kontroll och oförutsett	»	325,700
Summa kronor		3,575,000.

Då det tidigare förslaget skulle draga en efter nu rådande prisläge omräknad kostnad av 5,200,000 kronor, innebure de föreslagna inskränkningarna i byggnadsprogrammet en minskning av det erforderliga anslaget med 1,625,000 kronor.

Beträffande *direktionens* uppfattning rörande de av byggnadsstyrelsen föreslagna besparingarna hänvisade byggnadsstyrelsen till en av direktionen den 22 januari 1941 till byggnadsstyrelsen avlåten skrivelse, vari bland annat anförts:

Vad *brottningssalen* anginge, komme dess uteslutande i praktiken att medföra, att en nöjaktig undervisning i en viktig idrottsgren icke kunde bedrivas vid institutet. Den för brottningen erforderliga materielen vore nämligen mycket skrymmande och av den beskaffenhet, att den krävde särskilda lokaler. Skulle någon av gymnastiksalarna även användas som brottningssal, komme detta att medföra en avsevärd begränsning i gymnastiksalens användbarhet för sitt egentliga ändamål. Direktionen ville erinra om att nybyggnadsförslaget numera icke upptog ett större antal gymnastiksalor än som institutet för närvarande ägde.

Direktionen ville även på det bestämdaste motsätta sig byggnadsstyrelsens förslag att uppskjuta byggnaden för den *fysiologiska institutionen*, vilken även skulle innehålla lokaler för undervisning i anatomi och fysiologi, till en senare etapp. Undervisningen i dessa ämnen vore av grundläggande betydelse för gymnastiklärarutbildningen. Styrelsen antog, att denna undervisning skulle provisoriskt kunna uppehållas på statens institut för folkhälsan eller karolinska institutet. Enligt vad direktionen inhämtat funnes på statens institut för folkhälsan över huvud inga lokaler, som kunde få disponeras för ifrågakvarande ändamål. Hittills hade visserligen undervisningen nödortfött kunnat uppehållas å karolinska institutet. Avståndet från centralinstitutets nya tomt till karolinska institutet eller till Norrbackaområdet vore så långt, att eleverna, som för sin gymnastiklärarutbildning besökte skolor i olika delar av staden, icke rimligen kunde belastas på sätt, som bleve följden av undervisningens i övrigt förläggande till vitt skilda delar av staden. Härtill komme emellertid det oundgängliga behovet att äga tillgång till lokaler för rörelsefysiologisk och gymnastikteoretisk forskning. Härför disponerade karolinska institutet ej heller några lokaler. Sverige, som av ålder intagit en ledande ställning på gymnastikens område, torde numera vara ett av de få länder, vilkas lärarutbildningsanstalt icke

ägde en dylik forskningsplats. En sådan vore nödvändig, om landet skulle kunna bibehålla sin ställning på det gymnastiska och idrottsliga området. Detta hade också beaktats av statsmakterna genom inrättandet av den nya professuren i kroppsövningarnas fysiologi och hygien. Ehuru direktionen vidhölle, att de i nybyggnadsförslaget upptagna utrymmena för denna institution icke vore större än behovet påkallade, ville direktionen dock under nuvarande förhållanden icke motsätta sig en sådan rimlig begränsning av deras storlek, som kunde ske utan att äventyra deras användbarhet för undervisning och forskning. Härvid förutsatte emellertid direktionen, att lokalerna anordnades på ett sådant sätt, att svårighet för en framtida utvidgning icke mötte.

Behovet av till gymnastiksalarna hörande *omklädningsrum* för skolbarn sammanhänge givetvis med nybyggnadens läge i förhållande till nuvarande och framtida skolbyggnader. För anordnande av undervisningsövningar för institutets elever vore det av stor betydelse, om dessa i viss utsträckning kunde förläggas inom institutets lokaler, såsom för närvarande vore fallet. Då det icke vore möjligt att redan nu med säkerhet bedöma, hurvida skolbarn kunde erhållas för ändamålet, ville direktionen icke motsätta sig att med anordnandet av dessa omklädningsrum tills vidare finge anstå.

Vad byggnadsstyrelsen i övrigt föreslagit ansåge sig direktionen med hänsyn till det statsfinansiella läget böra godtaga.

Direktionen ville dock understryka nödvändigheten av att samtliga lokalutrymmen så planerades, att erforderliga utvidgningar kunde vidtagas i den utsträckning och på det sätt, behovet kunde komma att kräva.

Vidare ansåge sig direktionen böra uttala, att den alltjämt vidhölle, att den ursprungliga byggnadsplanen, när tidsläget så medgäve, borde komma att fullföljas.

Institutets föreståndare, översten Johnsson, har enligt handlingarna i ärendet till protokollet antecknat bland annat följande tillägg till vad direktionen anfört:

De två *omklädningsrummen* för elever, som byggnadsstyrelsen föreslagit skola utgå, vore avsedda att möjliggöra förlagandet av militära elevers utbildning till institutet, utan att någon särskild till- eller ombyggnad härutinnan skulle behöva äga rum.

Om de fyra *omklädningsrummen* för skolbarn indroges jämlikt byggnadsstyrelsens förslag, omöjliggjordes gymnastiksalarnas användning för elevernas utbildning i gymnastik med skolbarn. Av de skolor, som för närvarande hade sin gymnastikutbildning förlagd till gymnastiska centralinstitutets lokaler, saknade två egna gymnastiksal, under det att två andra hade för få och små salar. Detta senare kunde sägas vara förhållandet med alla skolor, som icke byggts under senare åren. En strävan hade, sedan de byggts, gjort sig gällande dels att minska antalet barn i gymnastikavdelningarna, dels att öka tiden för gymnastikundervisningen. Den skola, som läge närmast platsen för det nya institutet, Engelbrekts folkskola, hade förutom en mindre simhall 3 små gymnastiksal för omkring 900 barn, vilket måste anses vara för litet. Därtill komme, att den till Engelbrekts folkskola förlagda kommunala mellanskolan för teknisk utbildning med omkring 300 elever saknade egen gymnastiksal. De skolor, som voro planerade att byggas i samma stadsdel som det nya institutet komme att ligga i, skulle möjligen kunna få åtminstone en viss del av sin gymnastikutbildning

tillgodosedd, om institutets gymnastiksal kunde användas härför. Härigenom skulle deras egna behov av gymnastiksal kunna inskränkas. Därtill komme, att institutets egna elever fordrade riklig tillgång på gymnastiksal för sin utbildning i gymnastik med skolbarn, då icke mer än en elev i sänder kunde leda samma gymnastikavdelning. Även om den huvudsakliga delen av denna utbildning liksom nu komme att förläggas utom institutet, vore det dock önskvärt, att även institutets egna salar måtte kunna tagas i bruk härför. Den genom slopandet av de fyra omklädningsrummen uppkomna besparingen syntes icke kunna uppväga de därigenom förorsakade olägenheterna. Möjligen skulle frågan kunna provisoriskt lösas genom att de planerade omklädnadsrummen för allmänheten gjordes större.

Om *brottningsalen* jämlikt byggnadsstyrelsens förslag uteslötes från det nuvarande byggnadsprogrammet, torde det bli nödvändigt att jämväl tills vidare utesluta brottningen från institutets undervisningsplan. Att öva brottning utan brottningsmatta vore nämligen olämpligt på grund av de många kroppsskador, som därigenom skulle uppstå. Utom brottningen bedreves på brottarmattan även en del andra övningar, som fordrade mjuka nedslag för att förhindra kroppsskada. På grund av mattans tjocklek ginge den ej att rulla eller vika, utan fordrade alltid plats i utbrett tillstånd. Lämpligt hade varit, om man provisoriskt kunnat förlägga brottningsalen till källarlokal eller annat utrymme, som ej nämnvärt inverkade på byggnadskostnaderna.

Simhallens upptagande i första byggnadsetappen vore oundgängligen nödvändigt. Nu använda simhallar låge för långt borta från blivande institutet, varjämte undervisningen ideligen stördes av den badande allmänheten, som av bland annat kostnadsskäl icke ginge att utesluta från simhallarna under den tid undervisningen påginge. Att särskilt framhålla såväl simundervisningens betydelse för eleverna själva som vikten av att de lära sig leda undervisning i simning med skolbarn torde i dessa tider vara överflödigt. Härvidlag torde det vara tillräckligt att erinra om att icke blott Lillsvedens gymnastikfolkshögskola utan även under senare år byggda större folkskolor erhållit simhallar. Om landets enda högskola för fysisk fostran skulle sakna simhall, torde det väcka föga förståelse vare sig hos eleverna eller hos allmänheten. Därtill komme, att nyligen gjord undersökning av experter givit vid handen, att simhallens drift skulle med nuvarande pris å kol och andra förbrukningsartiklar giva en årlig vinst på omkring 20,000 kronor, lågt räknat.

Byggnaden för fysiologiska institutionen vore likaledes oundgängligen nödvändig för institutet. Undervisningen i fysiologi och anatomi, som båda skulle bedrivas i denna byggnad, vore av grundläggande betydelse för de blivande gymnastiklärarna. En särskild professur i kroppsövningarnas fysiologi och hygien hade inrättats. Lokaler för laboratorium och undervisning funnes i institutets nuvarande byggnad, även om de vore otidsenliga och trånga. Om icke särskild byggnad för den fysiologiska institutionen skulle uppföras i nya institutet, komme förhållandena att härvidlag bli sämre än de vore för närvarande.

De största olägenheterna, som vidlåde nuvarande institutet, vore, förutom de otidsenliga och bristfälliga lokalerna, att undervisningen vore förlagd till en mängd olika ställen inom staden. Härigenom komme för mycken tid att gå åt till förflyttningar dem emellan. Sålunda ägde undervisningen i fysiologi, anatomi och hälsolära rum å karolinska institutet, gym-

naistikundervisningen med skolungdom i en mängd olika skolor, undervisningen i simning i Sportpalatset, Centralbadet och Forsgrénska badet samt undervisningen i idrott vid olika, ofta långt avlägsna idrottsplatser, såsom Stadshagens och Kristinebergs idrottsplatser. Om simhallen och byggnaden för fysiologiska institutionen enligt byggnadsstyrelsens förslag icke skulle medtagas i första byggnadsetappen, komme förhållandena härutinnan icke att förbättras utan snarare att försämras vid nya institutet, då detta komme att ligga i stadens utkant och mera avlägset från ovannämnda utbildningsplatser.

Uppskjutandet av den s. k. *uppvisningshallen* och *fäkthallen* till en senare byggnadsetapp komme att innebära en avsevärd försämring av de planerade utbildningsmöjligheterna vid institutet. Om de av ekonomiska skäl icke ansåges kunna uppföras i första byggnadsetappen, borde de därför uppföras så snart möjlighet därtill finnes.

5. Civila byggnadsutredningens förslag.

I utlåtande den 5 april 1941 har 1940 års *civila byggnadsutredning* föreslagit *dels* ändrad förläggning av nybyggnaderna för institutet, *dels ock* vissa ytterligare förenklingar i byggnadsprogrammet.

Ändrad förläggning. Genom förläggning av gymnastiska centralinstitutet på annan tomt än den tidigare planerade skulle enligt utredningen kunna göras en besparing av sammanlagt omkring 200,000 kronor.

Vid granskning av det föreliggande förslaget hade utredningen till en början uppmärksammat, att den fastställda tomten vore ägnad att avsevärt öka kostnaderna för företaget. Dess starkt kuperade och bergiga beskaffenhet medförde, att enbart utgifterna för iordningställandet kunde beräknas bli omkring 200,000 kronor högre än om en plan tomt ifrågakomme. Därtill komme, att byggnadsarbetenas tekniska genomförande torde draga större kostnader på sagda tomt än nödigt. Utredningen ville fördenskull föreslå, att redan med hänsyn till nu anförda omständigheter frågan om byggnadernas förläggning upptoges till ny prövning.

Ytterligare önskade utredningen framhålla, att jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 22 november 1940 marinförvaltningen hade att i samråd med utredningen framlägga plan rörande nybyggnad för sjökrigsskolan. Av det föreliggande programmet hade framgått, att vissa lokalbehov vid de båda institutionerna — utredningen åsyftade främst simhalls- och idrottsanordningar — överensstämde. Det framstode då som ändamålsenligt att söka i görligaste mån lokalt sammanhålla de båda institutionerna i syfte att i och för sig dyrbara anläggningar skulle kunna i största möjliga utsträckning utnyttjas gemensamt av dem. Med hänsyn till den förläggning, som främst ansetts önskvärd ur sjökrigsskolans synpunkt, nämligen Stora Skuggan invid Värtan, skulle detta syfte främjas, därest gymnastiska centralinstitutet förlades till eller i närheten av ett annat av de områden, som tidigare varit under omprövning, området nordost om Östermalms idrottsplats vid Sturevägen (alternativ A: 3). Alternativt torde, vid en förläggning av sjökrigsskolan till Djurgården, norr om Djurgårdsbrunnskanalens mynning, gymnastiska centralinstitutet kunna tänkas förlagt inom området väster därom å sydöstra delen av Ladugårdsgårde. Enligt de båda

alternativen, men särskilt vid det sistnämnda, vunnes ur byggnadsekonomisk synpunkt gynnsammare tomtförhållanden.

Utredningen hade vid sin granskning av byggnadsförslaget ansett sig böra utgå ifrån att en ändrad förläggning av gymnastiska centralinstitutet kunde åvägbringas.

Byggnadsprogrammet. Beträffande byggnadsprogrammet gällde, att byggnadsstyrelsen i fråga om det omedelbara genomförandet av detsamma vidtagit åtskilliga reduktioner, vilka utredningen funne välbetänkta och gäve sin anslutning. Enligt utredningens mening kunde man i detta avseende gå ännu ett steg längre, utan att ändamålsenligheten mera allvarligt skadades.

Utredningen hölle före, att de önskemål, som genom nybyggnaden i främsta rummet kunde göra anspråk på tillgodoseende vore: dels ett markerande av institutionens högskolemässiga karaktär genom beredande av möjligheter för tidsenlig rörelsefysiologisk forskning och undervisning, dels väsentligt förbättrade förutsättningar för idrottslig undervisning. I det förra hänseendet krävdes tillgång till en vetenskaplig institution, i det senare till utbildningsmöjligheter oberoende av årstiden. Utredningen förordade alltså, att såväl den fysiologiska institutionsbyggnaden som idrotts-hallen finge ingå i byggnadsprogrammet, och ansåge icke tillrådligt att reducera de för dessa ändamål föreslagna utrymmena. I byggnadstekniskt avseende ville emellertid utredningen förorda ett förenklat utförande av idrottshallen, vilken enligt inom byggnadsstyrelsen numera utförda och till utredningens förfogande ställda detaljerade undersökningar beräknats draga den avsevärda kostnaden av 670,000 kronor. Genom förenklingar i konstruktion och utförande torde kostnaderna kunna nedbringas med omkring 50,000 kronor.

Vad därefter anginge *gymnastiksalarna med bilokaler*, förordade utredningen ett övervägande i syfte att avklädningsrummen förlades till en 2,30 m. hög souterrängvåning med slopande av den i förslaget upptagna särskilda byggnaden. Utredningen hade sökt bilda sig en uppfattning även om behovet av gymnastiklokaler samt storleken av desamma. Efter vad utredningen inhämtat, disponerade institutet för närvarande fyra gymnastiksalor, vilkas storlek växlade mellan ungefär 300 och 250 kvm. Att märka vore emellertid, att institutet nu tillhandahölle gymnastiklokaler åt nya elementarskolan. Vid en förläggning enligt förslaget eller något av de inledningsvis antydda alternativen torde emellertid denna anordning icke kunna upprätthållas och, såvitt upplyst blivit, föreläge inga avtal rörande en motsvarande anordning beträffande någon annan läroanstalt. Det låge då nära tillhands att ifrågasätta, att ett antal av tre gymnastiksalor borde vara ägnat att tills vidare tillgodose förefintligt omedelbart behov, så mycket hellre som idrottshallen stode till förfogande såsom en icke tidigare förefintlig undervisningslokal. Vid de förhandlingar, som utredningen fört med representanter för institutet, hade omständigheter icke framkommit, som synts utredningen utgöra avgörande hinder för en dylik begränsning av gymnastiklokalernas antal.

Därest vid den fortsatta utredningen omständigheter av undervisningsteknisk natur icke framkomme, som kunde tillfredsställande motivera en

annan anordning, ville utredningen förordade, att i nu förestående byggnads-etapp gymnastiksalarnas antal begränsades till tre.

Vidkommande storleken av sagda lokaler hade för utredningen icke förebragts särskilda skäl för de föreslagna måtten 27×13 meter. Det ville förefalla utredningen, som om någon större olägenhet icke skulle vållas därav, att golvytan reducerades till 25×12 meter. Såmedelst skulle samtliga salar erhålla samma storlek som den största av de nu tillgängliga. Utredningen förordade, att en dylik reduktion övervägdes, därvid jämväl till väsentlig minskning av kostnaderna möjligheten att sammanföra salarna i en gemensam byggnad toges i beaktande.

I fråga om den tekniska utformningen ansåge utredningen, att ett förbilligande av såväl byggnads- som driftkostnader borde eftersträvas genom inskränkning av fönstertyorna.

De av utredningen ifrågasatta jämkningarna i planläggningen av gymnastiklokalerna syntes approximativt kunna uppskattas medföra en besparing av lågt räknat omkring 100,000 kronor.

Skulle vid bibehållen planläggning med omedelbart uppförande av en av salarna kunna anstå, minskades byggnadskostnaderna med approximativt 200,000 kronor.

Förslaget upptog en särskild *mässbyggnad*, ansluten till en s. k. *folkdanssal*, tillsammans detaljberäknade till 287,500 kronor. Av principiella skäl kunde utredningen icke finna tillräddigt, att för institutets elever på statsverkets bekostnad tillhandahölles särskild elevmäss. Däremot borde tillgång till skäligt utrymme för lunchrum beredas, och ansåge utredningen, att detta lämpligen borde förläggas till administrationsbyggnaden, enligt vad utredningen i det följande närmare angåve. Icke heller kunde utredningen förordade, att medel beräknades för den s. k. folkdanssalen. I den mån folkdansövningar inginge i utbildningen, borde dessa kunna förläggas exempelvis till någon av gymnastiksalarna, liksom avslutningar och dylikt borde kunna försiggå därstädes. Utan egentlig olägenhet syntes här en avsevärd besparing kunna ske.

I fråga om lokalerna inom *administrationsbyggnaden* hölle utredningen före, att icke obetydliga inskränkningar kunde göras. Så vore fallet med de egentliga för administrationen erforderliga lokalerna, vilka icke borde avses för flera befattningshavare än som enligt fastställd stat eller av statsmakterna vidtagna dispositioner vore eller bleve för verksamheten tillgängliga. Vidare syntes läkarrum och idrottsmassagerum kunna sammanlösas. Med hänsyn till kollegierummets storlek och förefintligheten av ganska rymliga lärarrum med dusch i gymnastiksalsbyggnaden, torde de för lärarna avsedda lokalerna i nu förevarande byggnad kunna utgå. Lärosalarna kunde begränsas att avse den ena 72, de båda övriga 36 elever, varjämte höjden kunde reduceras. Utrymmet för gymnastik- och idrottsmuseet hade utredningen, i avsaknad av närmare hållpunkter för bedömandet, lämnat orubbat. Enahanda gällde biblioteksavdelningen, vars golvyta genom entresolering kunnat reduceras. Till byggnaden hade utredningen ansett böra förläggas lunchrum med kök samt läsrum för eleverna. Den hit förlagda vaktmästarbostaden hade utredningen ansett lämpligare anordna såsom ett fristående trähus för en kostnad av 18,000 kronor.

Den föreslagna omläggningen av planen för administrationsbyggnaden hade medfört, att dess volym — trots anordnad av lunchrum m. m.

— kunnat minskas med omkring 1,100 kbm. Kostnadsminskningen beräknades till $(60,000 - 18,000 =) 42,000$ kronor.

Vad slutligen beträffade *simhallsanläggningen*, detaljberäknad till 435,000 kronor, vartill komme för oförutsett m. m. omkring 40,000 kronor, tillsammans 475,000 kronor, skulle utredningen i nuvarande tidsläge icke anse tillrådligt att densamma omedelbart utfördes, därest den avsåges utnyttjad enbart för institutets räkning. Uppslaget att hålla densamma öppen för allmänheten torde knappast vara ägnat att effektivt minska de med densamma förbundna avsevärda driftkostnaderna. Om anläggningen skulle kunna utnyttjas jämväl av sjökrigsskolan och måhända även av de militära högskolornas elever, ville utredningen emellertid icke motsätta sig, att även denna del av byggnadsföretaget komme till utförande. Mot den föreliggande planen syntes ingen egentlig erinran kunna framställas.

Den verkställda detaljerade beräkningen gäve vid handen, att byggnadsföretaget skulle draga en kostnad av 3,575,000 kronor. Mot beräkningen hade utredningen intet att erinra men ville understryka vikten av att vid utförandet all sparsamhet iakttoges.

Genom val av tjänligare tomtområde kunde i fråga om de yttre arbetena en besparing å lägst 200,000 kronor vinnas. En förbilligad konstruktion av idrottshallen beräknades sänka kostnaderna med 50,000 kronor. Mässbyggnadens slopande medförde en besparing av 287,500 kronor. Administrationsbyggnadens ändrade planläggning beräknades leda till en kostnadsminskning av 60,000 kronor. Däremot tillkomme en kostnad av 18,000 kronor för en vaktmästarbostad. Den sammanlagda besparingen utgjorde således omkring $(200,000 + 50,000 + 287,500 + 60,000 - 18,000 =) 580,000$ kronor, vadan kostnaderna — vid såsom skälig ansedd reduktion av beloppet för administration m. m. med 60,000 kronor — skulle uppgå till $(3,575,000 - 580,000 - 60,000 =) 2,935,000$ kronor. Genom att modifiera planläggningen av gymnastiklokalerna inbesparades ytterligare approximativt 100,000 kronor. Uteslötes simhallen, kunde nyssnämnda totalbelopp begränsas med 475,000 kronor och, om den ena gymnastiksalen icke nu behövde komma till utförande, med ytterligare 200,000 kronor; totalkostnaden komme i så fall att stanna vid $(2,935,000 - 100,000 - 475,000 - 200,000 =) 2,160,000$ kronor.

Inom byggnadsutredningen har ledamoten, byggnadsrådet Markelius, som anslutit sig till förslaget beträffande de besparingsåtgärder, som sammanhänga med förflyttning av institutet till annan tomt, beträffande i övrigt föreslagna åtgärder anfört *skiljaktig mening*:

Beträffande det förenklade utförandet av idrottshallen, som utredningen ifrågasatt, sammanhängde detta med ett slopande av takfönstren. Om dessa skulle bibehållas, kunde endast en mycket ringa besparing ernås genom förändringar av själva konstruktionssättet. Huruvida den av utredningen ifrågasatta besparingen av 50,000 kronor kunde genomföras, bleve därför huvudsakligen beroende på om man kunde godtaga de belysningsförhål-

landen, som uppkomme vid lokalens förseende endast med sidobelysning. Denna fråga syntes lämpligen böra närmare utredas i samråd med idrotts-sakkunniga.

I det av byggnadsstyrelsen överlämnade förslaget hade ifrågasatts, att de i det ursprungliga programmet upptagna lokalerna för brottnig och fäktnig skulle utgå liksom även den större samlingssalen. Detta hade ansetts kunna ske med tanke på möjligheten, att den i programmet upptagna folkdanssalen skulle bibehållas och förutom sin egentliga uppgift även tjäna nu nämnda ändamål. Av olika praktiska skäl, bland annat behovet av filmapparatur, möbelförråd för lösa stolar, podium för demonstrationer m. m., kunde icke utan kännbara olägenheter och endast därest kompletterande anordningar vidtoges, gymnastiksalarna ersätta den ifrågasatt varande folkdans- och samlingssalen. I varje fall torde den av utredningen ifrågasatta inskränkningen av antalet gymnastiksalor till tre i stället för fyra, som i och för sig syntes stöta på allvarliga schematekniska svårigheter, icke kunna genomföras, därest gymnastiksalarna skulle fylla även nu berörda uppgifter. Därest folkdanssalen bibehölls, syntes det vara lämpligt att även bibehålla den av byggnadsstyrelsen förordade anordningen att kombinera densamma med elevmatsalen och sällskapsrummen.

De skäl, som från direktionens sida förebragts för ett bibehållande i av byggnadsstyrelsen föreslagen omfattning av kansliavdelningen i administrationsbyggnaden, gåve reservanten den uppfattningen, att denna del av byggnaden i sitt beskurna skick icke komme att tillfredsställande fylla sin uppgift. Lärarrummen syntes icke vara oundgängligen nödvändiga men deras slopande komme att medföra olägenheter såväl för lärarna som för undervisningens bedrivande. Frågan om huruvida och i vad omfattning lärarrummen borde bibehållas syntes böra bli föremål för ytterligare prövning i samråd med direktionen.

Direktionen har i utlåtande den 24 april 1941 anført:

Vad till en början anginge *tomtfrågan*, hade direktionen intet att erinra mot en förläggning till området nordost om Östermalms idrottsplats eller till ett område i sydöstra delen av Ladugårdsgärde, under förutsättning dock att en ändrad förläggning icke nämnvärt fördröjde byggnadsarbetets igångsättande. Båda dessa tomter och särskilt den nordost om Östermalms idrottsplats belägna vore i viktiga avseenden överlägsna den nu fastställda. Direktionen ville emellertid framhålla, att för en förläggning till sydöstra delen av Ladugårdsgärde krävdes iordningställandet för institutets räkning av en där befintlig idrottsplats. Mot en förläggning längre bort från staden talade starka skäl ur undervisningens synpunkt med hänsyn särskilt till nödvändigheten för eleverna att kunna komma till skolor för sina undervisningsövningar. Direktionen ville i övrigt hänvisa till tidigare avgivna utlåtanden i *tomtfrågan*.

Direktionen hade givetvis intet att erinra mot att simhall och idrotts-hall finge disponeras av sjökrigsskolans elever under de tider av dagen, då dessa lokaler icke erfordrades för institutets undervisning. Tekniska svårigheter torde ej omöjliggöra ett dylikt sambruk. Framhållas borde emellertid, att, vare sig ett dylikt sambruk komme till stånd eller icke, simhall och idrotts-hall vore oundgängliga för undervisningens bedrivande vid gymnastiska centralinstitutet.

Direktionen underströke byggnadsutredningens framhävande av bety-

delsen av en institution för kroppsovningarnas fysiologi och hygien samt av en idrottshall. Beträffande den ifrågasatta besparingen genom borttagande av takfönstren å *idrottshallen* ville direktionen framhålla vikten av att belysningen i idrottshallen bleve tillfredsställande särskilt med hänsyn till övningar i vissa hopp och kast. Innan erforderlig teknisk utredning i denna fråga verkstälts, kunde direktionen icke taga slutlig ställning till detta spörsmål.

Civila byggnadsutredningen ifrågasatte en minskning av antalet *gymnastiksal*ar från 4 till 3. Direktionen, som helt anslöte sig till byggnadsrådet Markelius yttrande i denna del, ville härutöver framhålla följande.

Antalet gymnastiksal

vore icke, såsom civila byggnadsutredningen gjorde gällande, i avgörande grad, beroende på om skolbarn, såsom nu vore fallet, i framtiden komme att undervisas vid gymnastiska centralinstitutet eller icke. Under alla förhållanden måste de studerande lära sig att undervisa. Komme icke skolbarn till institutet, måste eleverna förflytta sig till olika skolor. Detta medförde, att gymnastiksalarna under vissa timmar måste vara outnyttjade, medan de under andra timmar fullt toges i anspråk av institutets fyra kurser. Utredningen räknade med att gymnastiksalarna kunde disponeras vardera cirka 8 timmar per dag. Denna uppfattning vore oriktig. Av naturliga skäl borde undervisningen icke förläggas till andra tider än mellan kl. 8 och 16. Vid bedömandet av hur stor del av dessa 8 timmar som salarna kunde användas måste hänsyn tagas till undervisningen i andra ämnen. Sålunda måste beaktas, dels att gemensam undervisning för manliga och kvinnliga elever ägde rum i åtskilliga ämnen, t. ex. anatomi, fysiologi, psykologi och hygien, dels att undervisningsövningarna med skolbarn utom eller inom institutet måste förläggas till den tid av dagen, då skolundervisning påginge. Institutets elever måste även ha frukostrast. Man kunde därför ej räkna med att institutets salar kunde disponeras för undervisning i gymnastik mer än omkring 5 timmar om dagen. Av schematekniska skäl måste undervisningen vidare ha en viss frihet. Salarna måste vissa perioder kunna tåla en större belastning än genomsnittligt. Erforderlig renhållning och vädring av gymnastiksalarna måste också kunna ske även under dagen. En inskränkning av salarnas föreslagna antal till 3 vore därför med hänsyn till undervisningens oundgängliga krav icke genomförbar.

Civila byggnadsutredningen hade även satt i fråga en minskning av gymnastiksalarnas storlek från föreslagna 27×13 meter till 25×12 meter. Ursprungligen hade gymnastiksalarnas storlek varit upptagen till 30×16 meter. Den största av institutets nuvarande salar vore omkring 25 meter och den minsta omkring 21 meter lång. Många års erfarenhet visade, att dessa mått vore för små. Direktionen vidhölle därför önskemålet om 27 meter långa salar.

Förslaget att sammanföra gymnastiksalarna till en byggnad ville direktionen icke motsätta sig men ville kraftigt framhålla nödvändigheten av att de låge i samma plan och att dagsbelysningen ordnades tillfredsställande.

Vid en högskola av centralinstitutets art vore behovet av *mässlokaler* för elever mycket trängande. I undervisningen inginge utöver teoretisk utbildning kroppsligt mycket ansträngande övningar. Eleverna måste därför utöver matrum ha tillgång till lokaler för vila och rekreation. Detta medförde, att utrymmesbehovet — då det rörde sig om både manliga och kvinn-

liga elever — måste bli tämligen stort. Institutets mässlokaler vore icke att jämföra med elevkårens byggnader vid andra högskolor. De vore lika ofrånkomliga som t. ex. duschrum och likartade hygieniska anordningar. De av civila byggnadsutredningen föreslagna mässlokalerna upptog två elevrum om vardera cirka 36 kvadratmeter jämte en matsal. Att dessa utrymmen vore för små för institutets för närvarande omkring 60 kvinnliga och 30 manliga elever syntes uppenbart. En utökning av dessa lokalutrymmen vore därför erforderlig. Tilläggas borde att bibliotekets läsesal måste stå till förfogande för sitt egentliga ändamål och sålunda icke kunde utnyttjas som mässlokal.

Den i nybyggnadsförslaget upptagna salen för demonstrationer, fäktning, brottnings-, samfällid undervisning, folkdanser m. m., vilken kommit att få den missvisande benämningen *folkdanssal*, hade civila byggnadsutredningen icke velat förorda under motivering, att i utbildningen ingående folkdansövningar kunde förläggas till någon av gymnastiksalarna. För vissa av de olika ändamål, för vilka denna sal vore avsedd, hade i det ursprungliga förslaget särskilda utrymmen upptagits. Icke minst viktigt vore att erhålla ett rum av den storlek, att institutets samtliga elever kunde undervisas på en gång. Detta förekomme vid demonstrationer av olika slag med och utan filmföreläsning. Gymnastiksalarna kunde icke lämpligen användas här till, enär filmapparaturrum icke finnes och de icke utan olägenhet kunde inredas för filmföreläsning. Det innebure likaledes en mycket stor olägenhet att flytta ett så stort antal stolar ut och in i gymnastiksalarna, särskilt som möbelförråd för lösa stolar ej finnes vid någon av dessa. Vid demonstration av olika gymnastiska rörelser, idrottsteknik samt lekar och danser vore det även av stor vikt, att själva demonstrationen kunde äga rum på ett upphöjt plan, vilket ej heller kunde snabbt uppställas och bortföras från en gymnastiksal.

Då direktionen gått med på byggnadsstyrelsens förslag att av kostnads-skäl uppskjuta de i direktionens byggnadsplan upptagna fäkt- och brottningshallarna samt stora samlingssalen (aulan), hade det skett efter stor tvekan och endast under den förutsättningen, att nu ifrågakommande demonstrationssal skulle medtagas i första byggnadsetappen, för att i viss mån kunna ersätta dessa lokaler. Ett borttagande av demonstrationssalen, sedan fäktnings- och brottningshallarna blivit ställda på framtiden, skulle innebära högst kännbara olägenheter för undervisningen. Direktionen förordade därför i likhet med byggnadsrådet Markelius byggnadsstyrelsens förslag i denna del, i vilket demonstrationssalen och mässlokalerna förlagts intill varandra.

Genom indragning av lärarrummen i *administrationsbyggnaden* skulle till lärares och lärarinnors förfogande utöver de till gymnastiksalarna anslutna avklädningsrummen endast återstå kollegierummet. Lärare och lärarinnor skulle då icke ha något rum, där de kunde vistas mellan två lektioner för vila eller förberedelser, tentamina m. m. Direktionen ansåge det synnerligen beklagligt om lärare och lärarinnor icke vid en nybyggnad skulle erhålla några som helst dylika lokaler.

Minskningen av kansliutrymmen ansåge direktionen medföra avsevärda olägenheter. Civila byggnadsutredningen syntes icke beaktat att institutets vaktmästare i stor utsträckning anlätades för expeditjonsarbete, maskinskrivning, stencilering etc. För sådant arbete finnes ingen lokal avsedd. Såvitt man kunde bedöma av ritningarna, komme de föreslagna utrym-

mena t. o. m. att bli mindre än nu befintliga. Direktionen kunde för sin del icke tillstyrka en sådan begränsning av dessa redan nu knappt tilltagna utrymmen.

6. Vissa särskilda framställningar.

Sveriges centralförening för idrottens främjande har framställt önskemål om större utrymme för det planerade gymnastik- och idrottsmuseet.

Enligt utförda beräkningar skulle en golvyta av 900 kvadratmeter erfordras enbart för idrottsmuseet, medan i byggnadsprogrammet endast beräknats 200 kvadratmeter för vardera av gymnastik- och idrottsmuseerna. Som jämförelse kunde nämnas, att skidmuseet i Fiskartorpet — avseende alltså endast en av idrottens många grenar — upptog omkring 200 kvadratmeter. Om inte större utrymme beräknades för gymnastik- och idrottsmuseet, skulle man snart se sig nödsakad att uppföra ett särskilt idrottsmuseum med åtföljande kostnadsökningar.

I skrivelse den 25 april 1938 har *telegrafstyrelsen* hemställt, att den del av kvarteret Fyrmörsaren, å vilken gymnastiska centralinstitutets byggnader äro belägna, måtte reserveras för telegrafverkets behov. Styrelsen har erinrat, att styrelsen genom flera tidigare skrivelser motiverat telegrafverkets behov av tomten, och framhållit, att verket uppskjutit vissa lokaldispositioner i förhoppning om frågans snara lösande. I utlåtande den 28 juni 1938 har *byggnadsstyrelsen* erinrat om att genomgripande stadsplaneändringar i samband med ordnandet av nedre Norrmalm i Stockholm vore att vänta i ifrågavarande del av staden. I den mån institutets område icke i samband med dessa stadsplaneändringar behövde tagas i anspråk för gatumark, funne byggnadsstyrelsen det mycket lämpligt, att fastigheten komme till användning för telegrafstyrelsens räkning, enär telegrafstyrelsen torde vara i stort behov därav.

Svenska gymnastiklärarsällskapet har i skrivelse den 21 november 1940 framhållit det trängande behovet av nya lokaler för gymnastiska centralinstitutet och hemställt om förslag i ämnet till riksdagen.

Departement-
schefen.

Vid behandlingen av frågan om anslag till förutnämnda arkitekttävlan rörande nybyggnader för gymnastiska centralinstitutet framhölls önskvärdheten av att spörsmålet om anskaffande av nya lokaler bragtes till ett snabbt avgörande. Det första förslaget till nybyggnader för institutet hade framlagts för ett trettio-tal år sedan, och institutets lokalförhållanden, som då befunnits mindre tillfredsställande, hade sedan dess ingalunda förbättrats. De nuvarande ålderstigna byggnaderna, som i sanitärt hänseende och ur utrymmessynpunkt vore mycket bristfälliga, vore illa lämpade för en högskolemässig gymnastikundervisning och icke alls rustade för den utbildning i lek och idrott, som efter 1934 års

omorganisation av institutet borde intaga en framträdande plats i undervisningen.

Jag måste för egen del efter besök på ort och ställe helt instämma i dessa uttalanden om de nuvarande lokalernas bristande ändamålsenlighet och behovet av en ny, tidsenlig anläggning. Frågan om anskaffande av nya lokaler synes mig vara av sådan betydelse för centralinstitutets verksamhet och därmed även för den fysiska fostran i vårt land, att jag icke kan underlåta att förorda byggnadsprogrammets genomförande utan ytterligare uppskov.

Arkitekttävlingen medförde, såsom de hörda instanserna vitsordat, ett mycket gott resultat, och det med första pris belönade förslaget, vilket ansetts böra läggas till grund för uppgörande av det slutliga byggnadsprogrammet, finner även jag erbjuda en ur olika synpunkter ändamålsenlig och tilltalande lösning.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, har av statsfinansiella skäl det ursprungliga byggnadsprogrammet genom byggnadsstyrelsens försorg numera underkastats en högst betydande beskäring i flera hänseenden. De olika enheterna i den planerade anläggningen ha var för sig undan för undan beskurits och uppförandet av vissa av dessa enheter har ställts på framtiden. Sålunda har den till en fristående byggnad förlagda större gymnastiksalen, avsedd för uppvisningar m. m., ansetts böra hänföras till en senare byggnadsetapp. En fäktningshall och en brottningshall, vilka skulle sammanföras till en gemensam fristående byggnad, ha likaledes ansetts kunna ställas på framtiden. I fråga om de nu nämnda lokalerna synes enighet ha uppnåtts mellan de närmast intresserade myndigheterna, och jag kan för egen del tillstyrka, att dessa lokaler icke för närvarande anordnas. Flertalet av de lokaler, som enligt det av byggnadsstyrelsen och direktionen förordade beskurna förslaget därefter återstå, bilda en långa av sinsemellan förenade byggnader. I mitten skulle ligga två byggnadskroppar, vardera innehållande två mindre gymnastiksalor jämte omklädningsrum m. m. Till ena sidan av detta mittparti ha förlagts värmecentralen och en badanläggning, bland annat inrymmande en simhall (omkring 25×12 meter). På andra sidan av mittpartiet skulle läggas en administrationsbyggnad med kanslilokaler, hörsalar, bibliotek, vissa museilokaler m. m. Fristående byggnader skulle uppföras för fysiologiska institutionen och för en idrottshall (omkring 77×30 meter). Ytterligare en fristående byggnadskropp, förenad med huvudkomplexet medelst en genomgångsanordning, skulle innehålla elevmäss jämte en sal (ungefär 21×11 meter), avsedd för demonstrationer i samband med undervisningen i lekar och folkdanser samt — intill dess fäktnings- och brottningshallar tillkommit — även för specialundervisning i fäktning och brottning.

Det förslag, som jag sålunda skisserat, skulle enligt byggnadsstyrelsens kalkyler draga en byggnadskostnad av 3,575,000 kronor. Till jämförelse

må nämnas, att byggnadskostnaderna för det med första pris belönade förslaget beräknats med nuvarande priser belöpa sig till 5,200,000 kronor. Det av byggnadsstyrelsen framlagda förslaget skulle sålunda innebära en besparing av 1,625,000 kronor.

1940 års civila byggnadsutredning har sedermera ifrågasatt ytterligare beskrningar i byggnadsprogrammet jämte vissa förenklingar i konstruktionen.

Vad först angår byggnaderna för den *fysiologiska institutionen* och *idrottshallen*, är centralinstitutet mycket illa lottat i fråga om lokaler för fysiologisk forskning och undervisning samt för idrottsutbildning. Vid byggnadsprogrammets genomförande är det av den största betydelse, att dessa viktiga delar av institutets verksamhet tillgodoses. Jag är ense med byggnadsutredningen därom, att det icke är tillrådligt att reducera de för dessa ändamål beräknade utrymmena. Däremot synes böra övervägas att, på sätt utredningen förordat, förenkla idrottshallens konstruktion. Då emellertid en förutsättning för en förenklad konstruktion synes vara, att de planerade takfönstren slopas, torde, innan definitiv ställning tages till detta förslag, frågan böra underkastas teknisk utredning i syfte att klargöra, om takfönster äro erforderliga eller icke. Endast om denna utredning klart ger vid handen, att med hänsyn till belysningsförhållandena takfönster äro oundgängligen nödvändiga, torde civila byggnadsutredningens förslag på denna punkt böra frångås. Det synes få ankomma på Kungl. Maj:t att träffa avgörande i denna fråga.

Byggnadsutredningen har föreslagit, att den särskilda byggnaden för *elevmäss och demonstrationssal* skulle utgå ur programmet, varigenom en besparing av 287,500 kronor skulle ernås. En av utredningens ledamöter har dock uttalat sig för denna byggnads medtagande i det program, som nu bör komma till utförande. Institutets direktion har anslutit sig till samma uppfattning. För egen del vill jag framhålla, att vid bedömandet av det nu föreliggande byggnadsprogrammet och de beskrningar i detta, som av kostnadshänsyn måste företagas, en viktig hållpunkt måste vara, att endast sådana begränsningar vidtagas, som kunna genomföras utan svårare olägenheter för verksamheten vid centralinstitutet. Onekligen skulle det vara till viss fördel för institutet att, särskilt sedan fäkt- och brottningshallarna samt stora samlingsalen uteslutits från byggnadsprogrammet, få tillgång till de utrymmen, som demonstrationssalen skulle erbjuda. Därest — såsom jag i det följande föreslår — fyra gymnastiksalor redan från början anordnas, synes det emellertid möjligt, att verksamheten kan tills vidare tillfredsställande bedrivas, även om demonstrationssalen icke kommer till stånd. Jag biträder därför i denna del den uppfattning, som företräts av byggnadsutredningens majoritet, men förutsätter härvid, att denna byggnadsenhet kommer till utförande framdeles, om erfarenheten skulle visa att den är erforderlig. I

detta syfte bör vid planeringen av byggnadsarbetena utrymme reserveras för ändamålet. Vad elevmässen beträffar, skulle denna enligt byggnadsutredningens förslag av principiella skäl uteslutas ur byggnadsprogrammet och ersättas med utrymmen för lunchrum och läsrum i administrationsbyggnaden. Som regel har statsverket hittills endast då det gällt lägre undervisningsanstalter tillhandahållit lokaler, motsvarande den ifrågasatta elevmässen, men däremot, då det gällt högre läroanstalter av civil natur, utgått från att eleverna själva, med bidrag eventuellt av lotterimedel eller på annat sätt, anskaffa mässlokaler. För egen del finner jag med hänsyn till de speciella arbetsförhållandena vid centralinstitutet det knappast ur principiell synpunkt betänkligt, om staten skulle tillhandahålla mässlokaler åt eleverna. Då emellertid byggnadsutredningens förslag under nu rådande förhållanden synes innebära en godtagbar lösning av denna fråga och då svårigheter icke torde möta att senare, om så skulle visa sig behövt, anordna lokaler i anslutning till byggnadsstyrelsens förslag, anser jag mig böra nu förorda byggnadsutredningens förslag.

Vad *gymnastiksalarna* beträffar, har byggnadsutredningen ifrågasatt, om icke antalet sådana salar borde kunna begränsas från fyra till tre. Utredningen har dock icke direkt påyrkat en sådan begränsning utan ansett, att frågans bedömning borde bli beroende av huruvida vid den fortsatta utredningen sådana omständigheter av undervisningsteknisk natur framkomme, som kunde tillfredsställande motivera det högre antalet salar. Då de av direktionen lämnade uppgifterna synas utvisa, att fyra gymnastiksalar äro behöfliga, om demonstrationssalen såsom jag i det föregående tillstyrkt icke nu medtages, vill jag icke i detta hänseende ifrågasätta någon ändring i det av byggnadsstyrelsen tillstyrkta förslaget. Byggnadsutredningen har jämväl uttalat sig för ett övervägande av möjligheterna att förenkla gymnastikbyggnadernas utförande genom dels avklädningsrummens förläggande till en souterrängvåning, dels minskning av gymnastiksalarna från 27×13 meter till 25×12 meter, dels sammanförande av dessa salar i en gemensam byggnad, dels ock inskränkning av fönsterytorna. Jag tillstyrker för egen del, att det föreslagna förnyade övervägandet kommer till stånd genom byggnadsstyrelsens försorg; på av direktionen anförda skäl synes dock vid ritningarnas definitiva utformning böra räknas med att gymnastiksalarna erhålla en storlek av omkring 27×13 meter, såvida det icke vid en närmare undersökning befinnes lämpligt att giva vissa av salarna mindre mått. Den besparing, som kan ernås genom en allmän minskning av dimensionerna, torde icke komma att uppgå till så betydande belopp, att de i längden kunna uppväga olägenheterna av en ytterligare inknappning av dessa utrymmen, som enligt det ursprungligen framlagda förslaget skulle omfatta 30×16 meter.

I fråga om *administrationsbyggnadens* utformning torde byggnadsutredningens förslag kunna i huvudsak följas. Utredningens förslag om anord-

nande av en fristående *vaktmästarbostad* synes ej giva anledning till erinran.

Beträffande *simhallsanläggningen* synes råda en enstämmig uppfattning om dess betydelse ur undervisningssynpunkt. Byggnadsutredningen har dock med hänsyn till nuvarande tidsläge ansett tveksamt, huruvida denna anläggning nu borde komma till utförande, såvida den icke kunde användas jämväl för sjökrigsskolan, vars nybyggnadsfråga för närvarande är under utredning. Detta spörsmål sammanhänger i sin tur med frågan om institutets förläggning. Denna fråga, i vilken 1938 års riksdag fattat ståndpunkt, torde såsom av det föregående framgår nu böra bland annat på grund av önskvärdheten att reducera kostnaderna för byggnadsföretaget upptagas till förnyat övervägande.

Såsom *förläggningsplats* för institutets nybyggnader förordades i propositionen 1938: 229 bergshöjden närmast nordost om Stadion såsom den med hänsyn till rådande omständigheter lämpligaste. Vissa andra förläggningsplatser voro därvid även under diskussion. Såsom särskilt lämpligt vitsordades ett såsom alternativ A:3 betecknat förslag att förlägga nybyggnaderna till ett något längre bort från Stadion liggande område i hörnet mellan Lidingövägen (f. d. Sturevägen) och Östermalms idrottsplats och nordost om den senare. Då detta område emellertid funnits behövt bland annat såsom militär övningsplats, ansågs detsamma icke då kunna påräknas. Enligt vad jag erfarit, torde numera finnas vissa utsikter att kunna få disponera området såsom förläggningsplats för institutets nybyggnader. Såvitt jag kan finna, skulle detta innebära en mycket god lösning av förläggningsfrågan, vilken även skulle möjliggöra ett sambruk av bland annat simanläggningen mellan centralinstitutet och sjökrigsskolan, därest den sistnämnda på sätt ansetts önskligt komme att förläggas till Stora Skuggan invid Värtan. Såsom alternativ förläggningsplats för sjökrigsskolan har enligt det föregående nämnts området norr om Djurgårdsbrunnskanalens mynning; skulle så komma att bli fallet, har byggnadsutredningen för att möjliggöra dylikt sambruk tänkt sig en förläggning av centralinstitutet på sydöstra delen av Ladugårdsgärdet. Även detta alternativ synes mig godtagbart. Påpekas må, att institutets direktion ansett båda de nu nämnda alternativen överlägsna den förläggningsplats, som år 1938 bestämdes till ledning för arkitekttävlingen.

Byggnadsutredningen har framhållit, att, vilketdera av de nämnda alternativen som än väljes, kostnaderna för institutets nybyggnader kunna nedbringas med omkring 200,000 kronor i jämförelse med kostnaderna vid byggnadernas uppförande på det bergiga och kuperade tomtområdet nordost om Stadion. Utredningen har därför utgått från att en ändrad förläggning av institutet åvägabringas. För egen del finner jag starka skäl tala för ett närmare övervägande av möjligheterna att förlägga institutet i

enlighet med ettdera av de av byggnadsutredningen angivna alternativen. Därest riksdagen icke framställer erinran däremot, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att fatta beslut i denna förläggningsfråga. Skulle därvid intet av de nyss nämnda alternativa förläggningsplatserna finnas kunna ifrågakomma, torde institutet böra förläggas till tomtområdet nordost om Stadion. Jag utgår från att ett genomförande av detta angelägna byggnadsföretag icke skall fördröjas genom dessa överväganden.

Om, på sätt jag förordat, centralinstitutets förläggning anpassas så att sambruk av simanläggningen med sjökrigsskolan möjliggöres, bör denna anläggning medtagas i det nu aktuella byggnadsprogrammet för centralinstitutet. Visar det sig icke möjligt att utnyttja simanläggningen på detta sätt, torde frågan om anläggningens utförande få underställas 1942 års riksdag.

Det byggnadsprogram, jag sålunda förordat, torde — oavsett utgifter för konstnärlig utsmyckning — kunna beräknas draga en kostnad av omkring 2,885,000 kronor, om förläggningsplatsen ändras på sätt förut berörts. Härvid har jag räknat med att den av byggnadsstyrelsen senast beräknade kostnadssumman — 3,575,000 kronor — nedbringas med 287,500 kronor vid bifall till förslaget om uppskov med utförande av demonstrationssalen och elevmässen, med approximativt 142,000 kronor genom förenklat utförande av gymnastiksalarna och administrationsbyggnaden m. m., med 200,000 kronor genom ändrad förläggning av institutet och med 60,000 kronor på grund av minskade utgifter för administration, ritningar, kontroll m. m. Skulle det visa sig möjligt att förenkla idrottshallens konstruktion i enlighet med vad byggnadsutredningen ifrågasatt, skulle kostnaderna stanna vid ett omkring 50,000 kronor lägre belopp. Det må framhållas, att den begränsning av byggnadsprogrammet, som av mig förordats, torde möjliggöra även en väsentlig minskning av de beräknade driftkostnaderna för nyanläggningen.

Frågan om anslag till konstnärlig utsmyckning torde framdeles få upptagas till övervägande. Ej heller anser jag mig böra nu ingå på frågan om kostnaderna för utrustning av de nya lokalerna. Jag förutsätter dock, att beräkningen av utrustningskostnaderna kommer att ske med den största återhållsamhet.

I detta sammanhang torde frågan om dispositionen av gymnastiska centralinstitutets nuvarande tomt icke behöva upptagas till behandling.

Med hänsyn till det trängande behovet av nya lokaler för gymnastiska centralinstitutet har jag ansett tillrådligt, att frågan om byggnadsföretagets igångsättande bedömes oberoende av överväganden ur arbetslöshets-synpunkt. Jag förordar, på sätt i årets statsverksproposition förutsatts, att medel anvisas på riksstaten för nästa budgetår såsom kapitalinvestering i statens allmänna fastighetsfond. För nästa budgetår torde ett anslag

av 600,000 kronor böra anvisas. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att i vanlig ordning fastställa huvudritningar för byggnadsföretaget och att därvid efter verkställd utredning fatta beslut rörande de detaljer i byggnadsprogrammet, vilkas utformning enligt det föregående bör bli beroende på ytterligare överväganden.

7. Hemställan.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Nybyggnad för gymnastiska centralinstitutet* för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 600,000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Torsten Arén.